

УДК 378.013.147:78

Ши Шучао

Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНО-ВИКОНАВСЬКОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З «ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ»

У статті з'ясовано теоретичні засади формування вмінь професійно-виконавської самореалізації студентів-вокалістів на заняттях з Постановки голосу. Представлено тлумачення ключових понять дослідження «самореалізація», «професійна самореалізація», «виконавська діяльність», «професійно-виконавська самореалізація». Доведено важливість занять з Постановки голосу для формування професійно-виконавської самореалізації студентів-вокалістів.

***Ключові слова:** самореалізація, професійна самореалізація, виконавська діяльність, професійно-виконавська самореалізація, студенти-вокалісти, заняття з Постановки голосу.*

Постановка проблеми. Проблема дослідження фахової самореалізації особистості студента є актуальною, оскільки кардинальні зміни в політичній, економічній, духовній сферах нашого суспільства тягнуть за собою радикальні зміни в професійних цінностях і вчинках людей. Студенти не можуть здійснити адекватну професійну самоідентифікацію, щоб зрозуміти, чи відповідають їхні особисті якості та психологічні дані вимогам обраної спеціалізації. Така самоідентифікація багато в чому ґрунтується лише на інтуїтивній самооцінці.

На сучасному етапі розвитку суспільства великого значення набуває формування вмінь фахово-виконавської самореалізації студентів-вокалістів. Фахово-виконавська самореалізація відіграє значну роль у системі підготовки музиканта-педагога та формуванні основ його професіоналізму, що забезпечує досягнення найвищих результатів у діяльності.

До програм професійної підготовки студентів-вокалістів входить одна з найважливіших спеціальних дисциплін – постановка голосу.

Таким чином, актуальність проблеми формування вмінь фахово-виконавської самореалізації студентів факультетів мистецтв не викликає сумніву, а тому вимагає розгляду сутності понять «самореалізація», «фахова самореалізація», «професіоналізм», «виконавська діяльність», «фахово-виконавська самореалізація».

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості, зокрема студентів-вокалістів, різко виріс як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій думці. У

філософському та психологічному аспектах самореалізація стала предметом розгляду таких науковців, як Р. Зобов, В. Кемеров, Н. Юхименко (самореалізація – це повне розкриття потенціалу людини шляхом включення її в різні соціальні структури, внутрішня рушійна сила, мотив здійснення соціальних перетворень), К. Юнг, К. Роджерс (самореалізація – це здатність до самоздійснення), Ш. Бюллер (самореалізація – це саморозвиток), К. Гольдштейн, А. Маслоу, Г. Олпорт (самореалізація – це самоактуалізація).

Аналіз наукової літератури дав змогу виявити різні підходи до розгляду досліджуваного феномену, а саме:

- акмеологічний підхід (Б. Ананьєв, О. Бодальов, О. Деркач, Д. Завалішина, Є. Зеєр, Л. Рибалко та ін.);
- особистісний підхід (Є. Горячева, Л. Давидова, Н. Кузьміна та ін.);
- підхід міжособистісної взаємодії (Г. Ільїн, І. Ісаєва, Л. Мітіна, П. Хазанов та ін.)

Проблеми вокальної підготовки студентів факультетів мистецтв стали предметом досліджень таких вітчизняних науковців, як Л. Азарова, В. Бриліна, О. Далецький, Л. Дерев'янка, В. Ємельянов, О. Комісаров, Н. Можайкіна, А. Саркісян, Н. Швець та ін.

Отже, недостатня наукова розробленість досліджуваної проблеми зумовили необхідність розгляду особливостей формування вмінь професійно-виконавської самореалізації студентів-вокалістів.

Так, **метою статті** є з'ясування теоретичних засад формування вмінь професійно-виконавської самореалізації студентів-вокалістів на заняттях з Постановки голосу.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування особливостей формування вмінь фахово-виконавської самореалізації студентів-вокалістів під час занять з постановки голосу вважаємо за необхідне насамперед розглянути структуру навчальної дисципліни, її мету та завдання. Так, у цілому курс із постановки голосу становить процес освоєння педагогічної професії учителя музики, вокального виконавства та викладання.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Постановка голосу» є забезпечити формування вокально-виконавської, методико-практичної компетентностей, консолідаційне поєднання яких визначає підготовленість магістрів музичного мистецтва до професійної вокальної діяльності.

У результаті вивчення дисципліни згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: історико-стильові особливості у сфері вокалу; особливості співацького процесу, критерії якості співу й виконавської майстерності, можливості розвитку вокального слуху в процесі вокального художньо-естетичного та духовного виховання учнів; методи та прийоми формування розвитку й захисту співацького голосу вихованців різних вікових категорій; вокально-педагогічний репертуар відповідно до типу голосу й рівня підготовки учнів;

уміти: свідомо володіти голосом на основі певного рівня розвитку вокально-технічних і виконавсько-творчих навичок; варіативно застосовувати методи та прийоми вокального навчання; аналізувати вокально-навчальний матеріал; удосконалювати свій знаннево-практичний досвід відповідно до вимог часу.

Таким чином, метою викладання навчальної дисципліни «Постановка голосу» є сприяти підготовці фахівців-вокалістів вищого освітньо-кваліфікаційного рівня на факультетах мистецтв педагогічних університетів з метою подальшої їх професійної самореалізації в мистецькій діяльності.

Важливим для розгляду поняття «професійно-виконавська самореалізація» є розуміння сутності феномену самореалізації.

Відтак, зауважимо, що термін «самореалізація» (self-realisation) вперше був згаданий у «Словнику з філософії та психології», виданому в 1902 році. Як свідчить аналіз довідкової літератури найчастіше поняття «самореалізація» інтерпретується як «реалізація власного потенціалу» [4, 26].

Наголосимо, що в останні роки дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості різко зріс як у вітчизняній, так і зарубіжній психології. Цікавим є той факт, що вивченням самореалізації особистості займалися представники різних психологічних шкіл. Однак до сьогодні не існує єдиної концепції самореалізації. Методологічна сторона проблеми вивчення самореалізації особистості полягає в недостатній визначеності цього поняття. На сучасному етапі розвитку уявлень про самореалізацію є неможливим навіть класифікувати це поняття за формою – чи є це явищем, процесом, потребою, властивістю або чимось іншим. Одні дослідники продовжують вважати самореалізацію явищем, обумовленим властивою природі людини волею бути істотою, яка самоактуалізується, а інші, заперечуючи цю зумовленість, вважають за краще говорити про процесуальну детермінацію. Складність вивчення самореалізації полягає ще й у тому, що самореалізація не може спостерігатися безпосередньо й об'єктивно, ми можемо спостерігати лише її ефекти й результати, відображені в психіці суб'єкта. Так, у зв'язку з цим можемо стверджувати, що самореалізацію важко виміряти через її високу суб'єктивність, важко контролювати під час експерименту через вплив великої кількості чинників, що ускладнює застосування вимірювальних і експериментальних методів дослідження.

У цілому, теоретичні проблеми дослідження самореалізації полягають у тому, що при величезному різноманітті теоретичних підходів до її розуміння на сьогоднішній день у науці не існує не тільки теорії самореалізації, але й єдиного підходу до визначення цього поняття.

Теоретичні різночитання проглядаються не тільки в концептуальних питаннях, що стосуються природи самореалізації і механізмів її здійснення, а й умов і факторів, що впливають на її успішність. Так, наприклад, у дисертаційному дослідженні, присвяченому проблемі

самореалізації особистості, Л. Коростильова зазначає, що Р. Зобов і В. Келасьєв виявили дві групи факторів, що впливають на самореалізацію:

1) які залежать від людини (ціннісні орієнтири, готовність до самобудівництва, гнучкість мислення, воля та ін.);

2) які не залежать від людини (соціальна ситуація, рівень життя, матеріальна забезпеченість, вплив на людину засобів масової інформації, стан екологічного середовища) [3].

З точки зору І. Смирнова вирішальним фактором у реалізації самого себе, власного потенціалу не є природні задатки людини самі по собі, а сформовані зовнішнім середовищем особистісні якості як продукт освіти й виховання, навчання праці.

Цінною для нашого дослідження є думка Є. Селезньової, яка підкреслює, що людина може самореалізуватися як унікальна цілісна особистість тільки в процесі зустрічі з іншими.

На думку А. Катаєва, основною умовою самореалізації особистості є наявність у людини розвиненої самосвідомості й рефлексії з актуалізованої здатністю пізнавати себе і навколишній світ, реальні і потенційні можливості і інтереси і цінності, перспективи особистісного і професійного зростання [4].

У зв'язку з цим можемо стверджувати, що в дослідженні самореалізації особистості превалюють односторонні аналітичні стратегії, де домінує одна психологічна позиція, що розглядає даний феномен або з точки зору мотивації, або з точки зору установки, або процесу тощо.

Серед сучасних вітчизняних джерел, пояснення досліджуваного терміну можна знайти в довідникові з психології Г. Бенеша за редакцією В. Васютинського, де вказано, що «самореалізація – це увічнення самого себе» [1, 199].

У психологічному словнику-довіднику за редакцією П. Горностая та Т. Титаренко самореалізація (походить від лат. *realis*) означає, по-перше, здатність людини об'єктивувати багатство свого внутрішнього світу в будь-якій формі діяльності (праця, гра, пізнання, спілкування тощо); по-друге, процес здійснення (перетворення) здібностей і особистісних потенцій (планів, установок тощо) як у діяльності, так і в іншій людині; по-третє, прагнення розвивати сильні сторони своєї особистості [7, 111-112].

Аналіз численних наукових розвідок щодо визначення сутності поняття «самореалізація» дав змогу зазначити, що більшість дослідників наголошують про значущість професійної сфери для реалізації особистісного потенціалу людини.

Відтак, у результаті дослідження проблеми професійної самореалізації в певних видах діяльності К. Сергєєва у своєму дисертаційному дослідженні «Методичні засади професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки» дійшла таких висновків:

- професійна самореалізація відбувається виключно в процесі практичної професійної діяльності, лише втілення в професійній сфері своїх потенційних можливостей дає змогу здійснити особистий саморозвиток та подальшу самореалізацію;
- системоутворюючими факторами професійної самореалізації є професійна самосвідомість (через самопізнання та самовизначення), позиційна готовність до самореалізації в професійній сфері, коли самореалізація виступає як головна цінність особистості; створення адекватного образу «Я» в професії (об'єктивна професійна самооцінка та здатність до професійної рефлексії), особистісна активність і прагнення до професійного саморозвитку (інтрагенна активність);
- професійна самореалізація особистості відбувається в декілька етапів, серед яких – етап професійного самовизначення або оптація, етап професійного зростання або підготовка спеціаліста до роботи за фахом; етап професіоналізації або професійної адаптації та етап власне професійної самореалізації або самоздійснення в професії;
- на успішність професійної самореалізації особистості впливають рівень її взаємодії з навколишнім світом, її професійне оточення, здатність до співробітництва з ним;
- професійна самореалізація включає в себе як володіння професійною компетентністю, так і задоволеність результатом діяльності, тобто самоактуалізацію [8, 39].

Отже, під професійною самореалізацією К. Сергеева розуміє свідому та цілеспрямовану практичну діяльність особистості в тій чи іншій професійній сфері, у процесі якої відбувається поступове розгортання її особистого та професійного потенціалу з метою досягнення власного професійного еталону [8, 40].

Логіка даного дослідження для з'ясування сутності поняття «професійно-виконавська самореалізація студентів-вокалістів» вимагає звернення уваги на розгляд проблеми виконавської діяльності студентів факультетів мистецтв.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що в контексті даної наукової розвідки слушною є думка Ю. Мережка про те, що вокальна діяльність студентів мистецьких факультетів ВНЗ спрямована на художньо-виконавську підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва. Саме на заняттях з постановки голосу, вокалу відбувається становлення особистості як педагога й виконавця [5].

Інший науковець О. Горбенко вказує на те, що виконавська діяльність дає йому змогу реалізувати власні професійні якості, художньо-інтерпретаційні навички й виконавський досвід [2, 5].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу дійти висновку про те, що виконавська діяльність є системоутворювальною та визначальною в структурі фахової підготовки майбутнього викладача музичних дисциплін. Це складне структурне

явище, що будується на інтеграції багатьох компонентів та зумовлює професійне зростання майбутнього фахівця на засадах творчо-діалогової взаємодії з феноменом музичного мистецтва [6].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, дослідивши та порівнявши різні тлумачення сутності ключових понять досліджуваного феномену, ми можемо дати таке визначення поняття «професійно-виконавської самореалізації» – це усвідомлена та цілеспрямована практична діяльність, що спрямована на втілення своїх потенційних можливостей під час виконавської діяльності задля оволодіння професійною компетентністю та отримання задоволення від результату цієї діяльності.

Вивчення проблеми професійно-виконавської самореалізації не вичерпується межами проведеного дослідження. Подальшої наукової розробки потребують такі проблеми: розгляд методів і форм формування вмінь професійно-виконавської самореалізації на заняттях з «Постановки голосу»; встановлення особливостей професійно-виконавської самореалізації випускників факультетів мистецтв педагогічних ВНЗ у процесі подальшої професійної діяльності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенеш Г. Психологія : довідник / Г. Бенеш. – К. : Знання-Прес, 2007. – 510 с.
2. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки : автореф дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О. Б. Горбенко. – Кіровоград, 2010. – 24 с.
3. Коростылева Л. А. Проблемы самореализации личности в системе наук о человеке / Л. А. Коростылева // Психологические проблемы самореализации личности. – СПб, 2001. – С. 3–19.
4. Кудинов С. И. Функционально-стилевой подход в исследовании самореализации личности / С. И. Кудинов // Наука. Образование. Практика : сборник материалов региональной межвузовской научно-практической конференции. – Уфа : Восточный университет, 2007. – С. 37–41.
5. Мережко Ю. В. Стимулювання творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокально-виконавської діяльності / Ю. В. Мережко // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (14–15 квітня 2016 року, м. Київ). – К., 2016. – С. 619–625.
6. Мінь Шаовой Виконавська діяльність в структурі фахової підготовки майбутніх викладачів музичних дисциплін [Електронний ресурс] / Мінь Шаовой. – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14961/1/Min.pdf>
7. Психологія особистості : словник-довідник. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
8. Сергеева К. М. Методичні засади професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти в процесі інструментальної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : за спец. 13.00.02 / К. М. Сергеева. – К., 2012. – 271 с.

РЕЗЮМЕ

Ши Шучао. Теоретические основы формирования умений профессионально-исполнительской самореализации студентов-вокалистов на занятиях по Постановке голоса.

В статье выяснено теоретические основы формирования умений профессионально-исполнительской самореализации студентов-вокалистов на занятиях по постановке голоса. Представлены толкования ключевых понятий исследования «самореализация», «профессиональная самореализация», «исполнительская деятельность», «профессионально-исполнительская самореализация».

Самореализация означает, во-первых, способность человека объективировать богатство своего внутреннего мира в любой форме деятельности (труд, игра, познание, общение и т.д.); во-вторых, процесс осуществления (преобразования) способностей и личностных потенций (планов, установок и т.п.) как в деятельности, так и в другом человеке; в-третьих, стремление развивать сильные стороны своей личности.

Под профессиональной самореализацией понимается сознательная и целенаправленная практическая деятельность личности в той или иной профессиональной сфере, в процессе которой происходит постепенное развертывание ее личного и профессионального потенциала для достижения собственного профессионального эталона.

Исполнительская деятельность является системообразующим и определяющей в структуре профессиональной подготовки будущего преподавателя музыкальных дисциплин. Это сложное структурное явление, строится на интеграции многих компонентов и приводит профессиональный рост будущего специалиста на основе творчески диалогового взаимодействия с феноменом музыкального искусства.

Профессионально-исполнительская самореализация - это осознанная и целенаправленная практическая деятельность, направленная на воплощение своих потенциальных возможностей при исполнительской деятельности для овладения профессиональной компетентностью и получение удовольствия от результата этой деятельности.

Доказана важность занятий по постановке голоса для формирования умений профессионально-исполнительской самореализации студентов-вокалистов.

Ключевые слова: самореализация, профессиональная самореализация, исполнительская деятельность, профессионально-исполнительская самореализация, студенты-вокалисты, занятия по постановке голоса.

SUMMARY

Shi Shuchao. Theoretical foundations of the skills of the professional-performing self-realization formation of students-vocalists at voice training classes.

The article explains theoretical foundations for the formation of the skills of professional-performing self-realization of students-vocalists at classes on voice training. Interpretations of key concepts of research “self-realization”, “professional self-realization”, “performing activity”, “professional-performing self-realization” are presented.

Self-realization means, firstly, the ability of a person to objectify the wealth of his inner world in any form of activity (work, play, cognition, communication, etc.); secondly, the process of implementing (transforming) abilities and personal potencies (plans, attitudes, etc.) both in activity and in another person; thirdly, the desire to develop the strengths of the personality.

Professional self-realization is referred to as the conscious and purposeful practical activity of a person in one or another professional sphere, in the course of which a gradual development of his/her personal and professional potential for achieving his/her own professional standard is taking place.

Performing activity is system-forming and determining in the structure of professional training of the future teacher of musical disciplines. This complex structural phenomenon is built on the integration of many components and leads to the professional growth of the future specialist on the basis of creative dialogic interaction with the phenomenon of musical art.

Professional-performing self-realization is a deliberate and purposeful practical activity aimed at translating its potential capabilities into performing activities for mastering professional competence and obtaining pleasure from the result of this activity.

The importance of classes on voice training for the formation of the skills of professional-performing self-realization of students-vocalists is proved.

Key words: *self-realization, professional self-realization, performing activity, professional-performing self-realization, students-vocalists, classes on voice training.*